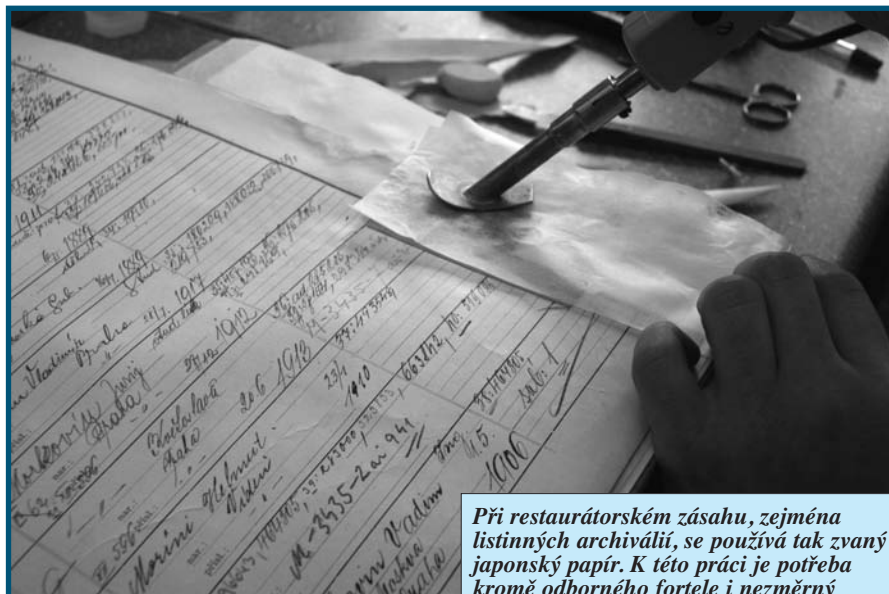

Moudrost je třeba nejen získávat, ale i používat.

(Cicero)

Na chodbách Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu na nás dýchne nejen historie, ale také ticho a klid. To všechno je však – kromě historie ovšem – jen zdánlivé. V ateliérech a laboratořích se pilně pracuje – dlouho a trpělivě... Průvodcem tajemné alchymie, která navrácí věcem lesk téměř původní, je nám vedoucí zmíněného oddělení **Dr. Ing. Michal Durovič**.

Řekne-li se restaurování, každému se vybaví něco jiného – sochy, obrazy... Co všechno v sobě skrývá mravenčí práce u vás v Národním archivu?

Při restaurátorském zásahu, zejména listinných archiválií, se používá tak zvaný japonský papír. K této práci je potřeba kromě odborného fortelu i nezměrný kus trpělivosti

PAMĚŤ NÁRODA

(Část devátá)

O konzervátorech a restaurátorech se někdy říká, že to jsou renesanční lidé. Musí znát od všeho něco: chemii, historii a mnoho dalších odborných disciplín. Jsou také ti poslední, kdo nesou svou kůži na trh – v případě úspěchu, i ve chvíli, kdy se něco zcela nepodaří. Restaurování a péče o památky obecně, je vždycky o spolupráci tří vědních oborů. Vedle restaurátorů a konzervátorů stojí chemici-technologové. Ti říkají zručným uměleckým řemeslníkům, kterou technologii a jaké prostředky jsou třeba pro záchranu dané archiválie použít...

A třetí obor, bez kterého se záchrana zničené archiválie neobejde?

Tím je, jak já říkám, humanitní břeh. V našem případě jsou to archiváři, případně knihovníci. Obecně mám však na mysli kunsthistoriky a památkáře. Specialisté těchto tří oblastí se vždycky musí nad památkou setkat a začít diskutovat, co se pro její záchranu dá udělat.

To znamená, jak ze zničené archiválie vykresat „nový“, k nerozeznání podobný, řekněme, dokument?

Tak doslova to není. Nesmíme doplnit nic z toho, co nenávratně poznamenal zub času a nesprávné uložení dotyčné věci. Pokud například chybí kus vzácné pečeti, nemůžeme dodělat reliéfy... Stejně je to i s dopisováním textů, chybějícími razítky a podobně – všechno musí zůstat tak, jak se dochovalo. Náš úkol je v danou chvíli zachránit fyzický stav té které archiválie, ne ji pozměnit.

Dá se obecně říci, která metoda konzervování je nejlepší?

Nejlepší konzervace archiválií je jejich dobré uložení. Provoz depozitářů, kde je stálá teplota patnáct stupňů Celsia a zhruba

padesátiprocentní vlhkost vzduchu, je finančně náročný, ale dobré uložení je účinnou prevencí před dalším poškozováním vzácných fondů. Tato prevence navíc šetří značné finanční zdroje, které zásahy konzervátorů a restaurátorů pět a více minut po dvanácté vyžadují. Je skvělé, že kromě plně klimatizovaných depozitářů Národního archivu v nové budově na Chodovci, byl vybudován i speciální trezor pro nejennější archiválie, jakými jsou například věhlasná Zlatá bulla sicilská a další listiny z fondu Archiv České koruny. Nesmíme však zapomínat, že především v 90. letech minulého století bylo zrekonstruováno nebo nově postaveno mnoho archivních objektů po celé naší republice.

V Národním archivu je, pokud vím, uloženo přes sto čtrnáct běžných metrů archiválií. Mnohé z nich potřebují vaše ruce. Podle jakých kritérií se určí, kterým z poškozených pokladů dát přednost?

Určit prioritu je opravdu těžké. Když se budete ptát kolegů archivářů, každý z nich považuje svěřený fond takřka za své dítě, a proto ho bude pochopitelně upřednostňovat. Při určování priorit vždycky probíhají diskuse s celým vedením našeho archivu. Kritériem, kterému fondu dát přednost, jsou především fyzický stav, využívání veřejností a historická hodnota.

Jsou ale jisté fondy, které dostávají před ostatními přednost?

Absolutní priorita jsou například středověké listiny Archivu České koruny, spadající do dvanáctého století. Z novodobých dokumentů právě pracujeme na soudních spisech z procesu s Miladou Horákovou z padesátých let minulého století...

Když se na vaše oddělení dostane

Servis laboratoří využívají nejen „domácí“ restaurátoři a konzervátoři – vysoce erudované zázemí pomáhá i dalším archivům

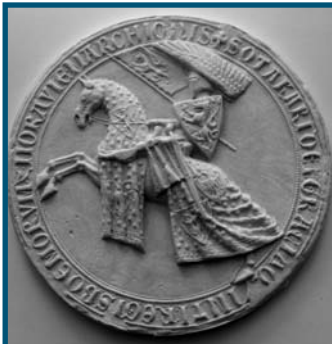
vybraný fond k „ozdravení“, jaká je jeho cesta?

Nejprve je třeba provést základní analýzy. Tak například u psaného dokumentu musíme určit druhu papíru, změřit jeho kyselost a získat řadu dalších vstupních informací. Poté udělají restaurátor spolu s technologem tak zvaný restaurátorský záměr, který se postupně bod po bodu realizuje – nejprve se pořídí fotodokumentace dané archiválie, provede se popis jejího fyzického stavu... Po skončení konzervování a restaurování, což bývá poměrně dlouhý a pracný proces, se vždy sepíše restaurátorský protokol: co jsme s danou archiválií dělali – a hlavně „čím“ jsme to dělali.

Nejen vaše bílé pláště tedy připomínají nemocniční prostředí. Pacient projde vstupní prohlídkou, je stanovena diagnóza, naordinovány medikamenty a se

„Nejlepší konzervace archiválií je jejich dobré uložení,“ vysvětluje Dr. Ing. Michal Durovič, vedoucí Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze

Restaurátorským atelierem prošla i jedna z nejkrásnějších přemyslovských pečetí k pergamenovým listinám

Svědci zmizelých časů čekají na svou záchranu... (vpravo)

Atelier restaurování pečetí – Jitka Šejharová říká, že tahle precizní práce, která se nedá uspěchat, je velice napínavá...

závěrečnou zprávou je dotýčný propuštěn. Na které své „vyléčené pacienty“ si rád vzpomenete?

Jsem rád, že se nám povedlo zvládnout povodně z roku 2002. Technologie záchran fondů zasažených povodněmi nám byla od začátku jasná, ale organizace tak velkého projektu byla opravdu náročná – a nejen pro náš archiv.

Představte si tisíc sto kubických metrů dokumentů, které je třeba zmrazit, vysušit, vydezinfikovat a vybrané části fondů zrestaurovat. Záchrané práce se sice rozeběhly v až roce 2005, ale příští rok bude, doufejme, všechno hotovo. Od roku 2005 se Národní archiv na záchraně dokumentů poškozených povodní podílí jejich dezinfekcí ve speciálních komorách, které jsou umístěny v budově na Chodovci a postupným restaurováním vybraných archiválií. V současné době probíhá v Národním

archivu vysoušení fondů a jejich vybrané části jsme již začali restaurovat.

Můžete stručně zmínit konkrétní cenné „kusy“, které úspěšně prošly tímto oddělením?

Takových byla celá řada a každý byl unikátní. Z doby nedávné rád vzpomínám na restaurování tak zvaného Altmannova panoramu z roku 1640, kde jsou na úžasné, asi dva a půl metru dlouhé mapě, podrobně zobrazeny oba dva břehy Vltavy od Karlova mostu až po Svatojánské proudy. Na tento rozměrný dokument – po jeho důkladném zrestaurování – byl vyroben speciální odlehčený dřevěný rám, do kterého byl napnut nesmírně kvalitní, pevný japonský papír. Na tuto konstrukci se vzácné panorama „zachytilo“ a bylo uloženo do speciální krabice...

Co vám ještě prošlo rukama?

Byl to i z hlediska našeho národa důležitý archivní fond Desky zemské Království Českého. Jedná se o rukopisy vázané v krásných kožených vazbách s barevně

malovanými hřbety. Tam byl a vlastně ještě je velký problém poradit si s agresivním železagalovým inkoustem, kterým se psalo v podstatě až do poloviny devatenáctého století. První konference na téma, jak zabránit poškozování dokumentů zmíněným inkoustem se uskutečnila zhruba již v roce 1890 v Saint Galenu. Od té doby se pořád celosvětově bádá, jak si s tímto problémem poradit.

Ve které době uměli lidé vyrábět z archivního z hlediska nejlepší papír?

Určitě ve středověku, kdy se vyráběl ruční papír ze lnu a bavlny, což jsou kvalitní a poměrně stálé materiály. Problémy se stálostí papíru začaly v podstatě kolem roku 1844, kdy začal být papír vyráběn ze dřeva. Ideální řešení je pořizovat dokumenty na tak zvaný permanentní papír, který je k dostání i u nás. Tato cesta by značně snížila náklady na budoucí restaurování archivních fondů.

Poradte, prosím, jak nejlépe uložit cenné písemnosti, které mají mnozí z nás doma schovány po svých předcích. Mám na mysli třeba památníček po babičce, korespondenci, rodinná alba...

Poradit mohu v takovém případě jediné – cenné písemnosti a fotografie je třeba uložit do tmy a pochopitelně zabránit působení přílišné vlhkosti. Na tyto rodinné skvosty se můžeme krátce podívat a zase je rychle uložit. Na světle, třeba na stěně, by nám mohly fotografie i psaný text po čase nenávratně zmizet.

Stává se, že i při dnešní vyspělé vědě, za použití nejmodernějších technologií a materiálů jsou konzervátoři a restaurátoři při záchraně archiválií bezmocní?

Já sám často říkám studentům – když nevím, raději s dotýcnou věcí nic nedělám. Zakonzervovat a dobře uložit, je nejlepší rada pro tyto případy, které samozřejmě existují. Vždycky je lepší nechat na dalších – doufejme moudřejších – generacích, aby si s problémem poradily, než se snažit za každou cenu a archiválii pak nenávratně poškodit.

**Radvana NOVÁKOVÁ
Foto Jiří NOVÁK**